

Laatdienst: 5 april 2009
Kapelkerk, Laat 80, Alkmaar
Voorganger: Ytje Poppinga
Serie: Waardering
Thema: Strijd om de rangorde
Tekst: Genesis 4: 1 - 7
Genesis 25: 21 - 23
Jesaja 61: 1 - 2a
Lucas 4: 20 - 21
Matteüs 20: 8 - 16
Lucas 15: 20b - 32

In drie van onze teksten ontmoeten we hen: de twee broers, steeds een ander verhaal over rangorde en strijd, wedijver en jaloezie. In het op een na het oudste verhaal van de wereld, zouden we in meer orthodoxe kring zeggen, over de broer die de andere broer naar het leven staat en doodt. Vervolgens over de broer die de andere het eerstgeboorterecht ontnemt en zo de zegen ontvangt van zijn vader. Tot slot horen we van de oudste broer, die niet blij wordt bij de terugkeer van zijn jongere broer, omdat deze in zijn ogen alles heeft verspeeld, maar als we goed observeren zelf nog nooit iets in bezit genomen heeft...

Als we spreken over rangorde en waardering, dan vertellen deze verhalen ons veel over onze menselijke situatie. Een ieder van ons wordt in een zekere rangorde geboren, of gaande het leven, gebracht. Ben je de eerste, de tweede, de meest geliefde, de slimste... onze samenleving is mede ingericht vanuit deze waarderingen, of we ervaren ze ergens 'deep down' in ons binnenste en ze regeren ons te pas en vooral te onpas in weerwil van onszelf.

Veel mensen geloven heilig dat er in hun familie geen rangorde bestaat, we zijn allemaal gelijk opgevoed of ouders menen dit te doen. Ze geloven daarom niet dat er ooit onenigheid zou kunnen ontstaan over de te verdelen erfenis. We zijn zo goed met elkaar, is dan het commentaar. Natuurlijk, we willen dat ook graag, we willen geen conflict. Maar de waarderingen die van zeer subtiel tot uiterlijk zichtbaar waren in een gezin, in een intieme situatie, laten onmiskenbaar uiterlijk en innerlijk hun sporen na.

Een notaris vertelde mij ooit hoe hij, als het om een boerenfamilie gaat, die een erfenis heeft te verdelen, hij deze (het gaat om een veehouderij) pas tegen melkerstijd laat komen. Anders gaan ze nooit weg, grapte hij. Kijk, zei hij, al liggen er

tonnen op tafel voor ieder kind, op het moment dat ze allen hun gelijke deel krijgen, kan er plotseling iets van het verschil, het ervaren verschil of onderscheid tussen de kinderen de kop opsteken. Zo kan bijvoorbeeld een van de meisjes op 10-jarige leeftijd een cadeautje hebben gekregen en het andere kind niet. Een zilveren kettinkje. Dit kettinkje is met de jaren uitgegroeid tot HET VERSCHIL, of liever gezegd: HET ERVAREN TEKORT bij de ander. Zo groot zelfs, dat een gelijke verdeling van de erfenis op zijn minst onrechtvaardig is. Dit lijkt op het eerste oog komisch, maar is de diepe tragiek van heel veel families. Ouders letten op het ene kind meer dan het andere, omdat het handig of slim is, maar ook (NB) omdat het minder goed voor zich zelf op komt, weer andere kinderen verdienen extra zorg in verband met een handicap of ziekte en ongewild vertaalt dit zich in jaloezie en een gevoel van tekort, niet gezien worden bij de andere kinderen. Een gevoel dat iemand een leven lang mee kan dragen, niet alleen in de familie, naar broers en of zussen, maar het gaat door in je professionele leven, het maatschappelijk leven. Niet gezien worden, niet erkend worden (zijn offer viel niet op) deed bij Kaïn de stoppen doorslaan en hij doodde zijn broer Abel. Zijn jaloezie maakte hem niets ontziend. Heel bijzonder hoe God, de Heer, reageert op hem: *Waarom ben je zo kwaad? Waarom kijk je zo donker? Handel je goed, dan kun je toch iedereen recht in de ogen kijken? Handel je slecht, dan ligt de zonde op de loer, begerig om jou in haar greep te krijgen, maar jij moet sterker zijn dan zij*". Hiermee wordt al geduid op de onafzienbare reeks vergelijkingen die de mens met de ander maakt, en die vervolgens, gevoelens van tekort' en daarmee 'kwade gedachten' als gif in ons zelf doet opschieten. Hoe moeilijk is het om erop te vertrouwen dat wat wij authentiek, uit ons zelf doen, goed is: iets is wat we niet hoeven te vergelijken met een ander? *'Handel je goed, dan kun je toch iedereen recht in de ogen kijken?'* Ja

dit is waarlijk een van de moeilijkste dingen van de mens. Op jezelf te vertrouwen. Hoe moet het met de twee andere broers...de één een vaderskind, Esau de ander een moederskind, Jakob. Maar zoals we weten, moeders gaan over leven en dood en zij wist precies hoe zij, het ene kind kon helpen zijn oudere broer te passeren en het eerstgeboorterecht en de zegen van vader te ontfutselen. Zij voerde de belofte, die ze eerder tijdens de zwangerschap kreeg, uit. De nieuwe verhouding heeft Jakob veel gegeven, maar zo weten we, ook gekost, ooit moest hij zich met zijn broer verzoenen, een verzoening die alleen door een diep gevecht met zichzelf, met de engel, met God, zo u wilt tot stand kon komen. Het feit dat hij Esau de waardering die hem als eerstgeborene toekwam, ontnomen had, moest hij onder ogen zien en dat had ook zijn dood kunnen betekenen. Na deze strijd ontmoet hij Esau opnieuw. Die hem niet doodt op zijn beurt, maar hem in de armen sluit, die zijn tranen laat stromen bij het weerzien. Zonder jaloezie, zonder haat. Hij had het goed en was tevreden. Hij hoefde niets te vergelden.

Het bijzondere van het christendom, verdienste ook, is dat ieder mens voor God gelijk is, kind van God. Ieder individu telt. Het verdwaalde wordt gezocht en teruggevonden. Dat we ons als gelijken door God bemind mogen ervaren, is innerlijk al moeilijk te geloven, laat staan uiterlijk. We pogen het in onze wereld, in waarden als grondrechten, mensenrechten. De werkelijkheid is dikwijls weerbarstiger.

Het is Jezus, die de woorden van Jesaja als over zichzelf citeert. Zo leren we zijn programma kennen. Vandaag is het Palmzondag, we vieren dat hij als koning wordt binnengehaald in Jeruzalem, bejubeld nog... Koning, maar weten we, koning in een heel andere zin. Een koning die in zichzelf zo rijk is, dat hem niets ontnomen kan worden, die ieder mens in zijn waarde kan laten, omdat niemand hem iets af kan nemen. Die ieder mens aanziet met dezelfde ogen, van liefde en barmhartigheid, respect (zouden we nu zeggen) dat hij als het gelaat van God wordt gezien. In zijn ogen is ieder mens waardig en waardevol. Maar het is alsof we niet kunnen verdragen dat iemand zijn macht niet grijpt, als deze binnen handbereik ligt. Als iemand gewoon zichzelf is en niet meedoet aan 'de weg naar de top'... Waarom? Waarom vroeg God aan Kaïn *Waarom ben je zo kwaad? Waarom kijk je zo*

donker? Handel je goed, dan kun je toch iedereen recht in de ogen kijken? Kennelijk spiegelen mensen als Jezus, maar ook sommigen in onze omgeving wat we in onszelf verkwanselen, tekort doen, kapot maken of spiegelen ze ons dat we niet op de juiste weg zijn. Dat is onverdraaglijk te voelen, het enige wat we kunnen doen is degene die ons dit doet voelen kapot maken, uit onze omgeving doen verdwijnen. Zoals de rijke geen armoede verdraagt, de hardwerkende geen 'zalig niets doen'. De machtszoekende geen onmacht en de angstige en hatende geen liefde.

Jezus laat in zijn tijd zien hoe ieder mens voor hem, en daarmee zeggend, voor God gelijk is. Dat de eerste de laatste is en de laatste de eerste mag zijn. Dat de ordening op zijn kop gaat, een besef dat ook Henri Nouwen bespreekt in zijn boek "Eindelijk thuis" over de terugkeer van de verloren zoon. Die met het op het spoor komen van Gods niet aflatende liefde voor iedereen, zich bewust wordt van zijn voortdurende zoeken naar positie. Hij zegt: *"De wereld waarin ik opgegroeid ben, is zo vol klassen, cijfers en statistieken, dat ik bewust of onbewust altijd probeer de positie te berekenen die ik tussen mijn medemensen inneem. Veel verdriet en vreugde in mijn leven vloeien rechtstreeks voort uit mijn drang om me voortdurend met anderen te vergelijken, wat meestal of zelfs altijd nutteloos is en leidt tot een enorme verspilling van tijd en energie"*. En dan constaterend: *Onze God, die zowel vader en moeder voor ons is, vergelijkt niet. Nooit.* We zijn allemaal zijn lievelingskinderen. En dit is voor ons mensen maar moeilijk te vatten. Het is daarom ook niet voor niets dat we ons deze verhalen voorhouden. Over de werkers in de wijngaard, over de terugkeer van de verloren zoon. Vanuit ons eigen perspectief, kunnen we niet anders dan verschil zien. Maar de gelijkenis van de verloren zoon geeft ons ook een perspectief van de vader. Natuurlijk zijn we de jongste geweest, natuurlijk de oudste en de eerste werkers in de wijngaard. *Waarom kijk je zo donker? Handel je goed, dan kun je toch iedereen recht in de ogen kijken?* Ook hier gelden die eerste woorden ooit tot Kaïn gesproken. 'Ben je verongelijkt, omdat ik goed ben?'

Het is dit perspectief, dat een uitnodiging aan ons is. Om zelf 'deze plaats' in te gaan nemen. Als een vader, moeder te worden en te handelen zonder onderscheid. Het kwam niet in de vader op om het feest uit te stellen, omdat dat wel eens te moeilijk voor de oudste kon zijn. Diezelfde

onschuld vinden we ook bij de eigenaar van de wijngaard, die iedere werker evenveel betaalt, dat was toch de afspraak? En: Oudste, jij bent toch altijd bij mij geweest, alles was al van jou?

Zolang wij deze verhalen vanuit een wedijver, competitie beluisteren en niet vanuit de dankbaarheid wat ons toegevallen is, en dankbaarheid wat een ander toevalt, blijven we in onze kindposities zitten. Verongelijkt en gekwetst.

Er ligt een groot appel in deze gelijkenissen besloten. Willen wij de ander en onszelf blijven bezien met de ogen van onze geringe eigendunk, of met de ogen van Gods liefde? Zolang ik dat niet kan, blijf ik in afgunst en wrok gevangen en wil ik met mijn broers en zusters in de wereld afrekenen. Blijf ik streven en knokken en me afvragen wat ik toch fout heb gedaan dat ik geen miljard maar slechts 900 miljoen heb

verdiend. De getallen en de cijfermatige verschillen, duiden op een absurde manier op het diepe emotionele gat, dat gaapt in mij en daarmee tussen mij en mijn naaste. Rangorde en waardering, in de beste betekenis gewoon functioneel, maar waar deze in de harten van mensen is gaan werken en wrikken, vraagt een radicale omwenteling. De uitnodiging je eigen vreugde, levenszin en dankbaarheid op het spoor te komen, die te leven en te ervaren. De ander te laten naar wie hij of zij is. Het is goed zo. Een nieuwe wereld kan beginnen. Kijk niet naar wat scheidt maar wat bindt en gemeenschappelijk is. Als mens en als wereldleider leeft president Barack Obama voor mij deze omslag, hij vindt deze uitdaging in een wereld waarin de verschillen en rangorde gelden, hij wil bruggen bouwen, handen uitsteken en samenwerken, we zijn er nog niet, maar een begin wordt gemaakt. Amen

(ps: over rangorde en waardering in onderwijs en waardering van kennis en/of creativiteit, op een heel andere wijze dus, verwijs ik naar dit filmpje: <http://www.youtube.com/watch?v=iG9CE55wbtY>